

ÁRPÁS KÁROLY

Emlékezés Gion Nándorra

2016. február 1-én volt Gion Nándor író, újságíró, forgatókönyvíró, tanár, az újvidéki rádió magyar főszerkesztője születésének 75. évfordulója. Az alábbi tanulmány előszóbeli előadásként elhangzott tavaly októberben a szegedi Millennium Kávéházban a Vajdasági Magyar Demokratikus Közösség Szegedi Tagozata szervezésében és felkérésére.

Gion Nándor életéről

1941. február 1-én született, Végel Lászlóval egy időben. Szenttamáson. 9-én keresztelték Ferdinánd névre, amely Nándorként lett népszerűvé. Az apja 10-én jegyeztette be az anyakönyvi hivatalban. Ezért lett problémás később a hivatalos dokumentációja.

Szülei Gion Mátyás és Gallai Teréz voltak. Anyai nagyszülei: Rojtos Gallai István és Krebs Teréz voltak.

A második világháború alatt kétszer is veszélyben volt: egyszer egy elfertőzödött oltástól a szegedi klinikán hozták vissza az életbe (nehezen is mozgatta a kezét), 1944-ben pedig ráomlott a lövészárkok a helyi harcokban, de megmentették az életét.

1947–1955 között járt a szenttamási Arany János Általános Iskolába (közben megszületett Márton öccse). Ötödikben (1951–1952) Aladics János magyartanára büszkén mutogatta a barátságáról írt fogalmazását. Felső tagozatos korában verseket is írt. Sok történetet hallott nagyanyjától, Krebs Teréztől.

1955–1956-ban tanoncnak tanult Szenttamáson, majd 1957-ben, elismerve az első két évét, felvették a szabadkai Vegyes Típusú Ipariskolába. Ide járt 1959-ig, érettségi vizsgát is tett. Jeles eseményként 1958-ban felvették a Jugoszláv Kommunista Szövetségébe.

ÁRPÁS KÁROLY író, költő, műfordító, tanár (1955, Jánoshalma). Első publikációi 1970-ben jelentek meg. Munkája elismeréseként 2001-ben és 2008-ban a Magyar Tudományos Akadémia Kutató Pedagógus Díját kapta, 2004-ben Szeged város Kölcsey-érmét és a Szegedi Akadémiai Bizottság ezüstérmét, 2011-ben a Magyar Irodalomtörténeti Társaság tanári Toldy-díját.

1959-ben nem vették fel Belgrádban a mérnöki karra, ugyanis 49 pontot ért el, és 50 pont volt a felvételi határ. Hazatérőben Újvidéken találkozott általános iskolai tanárával, Aladics János újságíróval, s ő azt javasolta, jelentkezzen magyar szakra.

Az újvidéki egyetemen a Sinkó Ervin teremtette magyar szakon 1963-ban szerzett diplomát. Ám nem lett tanárrá. Közben a magyar rádió ösztöndíjasa lett, s írásai jelentek meg az *Új Szimposionban*.

Az egyetem után behívták katonának, megzavarva ezzel rádiósi munkálkodását. 1963–1964-ben katonai szolgálatát töltötte Stipen, Macedóniában.

1963–1983 között gyakorlatilag az újvidéki magyar rádió munkatársa volt. A közben írt drámai műveit

(rádiójátékokat, forgatókönyveket) nem publikálták az életműsorozatban.

Írásai jelentek meg az *Új Symposionban*, tanulmányait kötetben nem publikálták.

1973-ban Híd Irodalmi Díjban részesült.

1964-ben vette feleségül egyetemista társát, Hegedűs-Bogdanovics Idát. Hitvese 1967-ben Szabadkán Gábor nevű csecsemő-fiuk mosdatása közben tragikusan meghalt.

A Gion-nemzetség tehetősebb tagjai elfogadták volna a fiút, de az apa hazavitte a gyermeket szüleihez, és sokáig ott nevelkedett Szenttamáson.

Gion Nándor rádiósként, íróként 1970–1971-ben Magyarországra került, többnyire Budapesten töltötte napjait. Itt ismerkedett meg Juba Eszterrel. 1972-ben született meg Katalin lánya.

1973-ban feleségül vette gyermekének édesanyját.

1979 és 1982 között a Vajdasági Magyar Íróegyesület elnöke volt. Viszonylag sokat dolgozott.

1983–1985 között az Újvidéki Magyar Színház igazgatójának választották. Munkásságáért 1984-ben Neven-díjat kapott.

1985–1993 között az újvidéki magyar rádió főszerkesztője volt. 1989-ben a Zsúri Díját kapta a Televíziós Gyermekműsorok és Gyermekfilmek VIII. Kőszegi Szemléjén. 1991-ben Év Könyve Jutalomban részesült.

Sok mindent megtett kollégái egzisztenciális helyzetéért a jugoszláv háborúk idején. És írt közben sok művet. 1987-ben ezekért Déry Tibor-díjat kapott, 1988-ban meg József Attila-díjat.

1993 szeptemberében Magyarországra költözött családjával. A Thököly úton kapott szállást.

Szeretett volna szabadkőműves lenni, 1994 januárjában felvették a Deák Ferenc, a Testvériséghez páholyba. 1994-ben

megkapta a Soros Alapítvány életműdíját, meg az Év Könyve jutalmat. Ebben az évben Kőbányán sikerült lakást vásárolniuk. 1996-ban az MTI-PRESS tárcanovella pályázatának 1. díját szerezte meg. 1997-ben Márai Sándor-díjat kapott. 2000-ben leszakadt a szabadkőművesektől. Ebben az évben megkapta a Magyar Köztársaság Babérkoszorúja kitüntetését. Sok műve jelent meg Magyarországon: nemcsak kiadóknál, hanem folyóiratokban is. Legnagyobb siker volt az *Aranyat talált* című műve, ezt Füzi László kérésére a *Forrásban* jelentette meg.

2002. augusztus 27-én hunyt el a szegedi Újklínikán. Az itt dolgozó Katalin lánya hiába hozatta ide 26-án, nem készültek fel az író egészségi állapotának romlására. Szeptember 12-én Budapesten temették el a Farkasréti temetőben.

Felesége megváltoztatta a nevét Gion Eszterre. Katalin lánya Szegeden él, az orvosnő férje Becsy András költő.

2010. augusztus 14-én Szenttamáson megnyitották a Németh Dezső irányításával kialakított és felújított szülőházából létrehozott Gion Nándor Emlékházat. Az omló földből vert házat megvásárolták a rokonoktól, és a fényképek, tervrajzok és emlékek alapján újjáépítették.

Érdemes elmenni Szerbiába Szenttamásra (Srbobran) és ellátogatni ehhez az emlékházhoz. A látogatókat nemcsak a házban fogadják, hanem többnyire elviszik őket a Kálváriára (ahol

a Nagyváradon is ismert Morvay László zománbcművei láthatók), meg a Krivajapatak Szív-öbléhez, ahol volt a vízimalom. És utána a katolikus templomba is (ritkán a katolikus temetőbe). Interneten is hozzáférhető az anyag. Nemcsak Gion napokat tartanak, hanem időről időre novella- és fordítás-pályázatokat is kiírnak.

Életművéről, munkásságáról többen írtak.

Árpás Károly a Bába és Társa Kiadónál jelentette meg az *Építő-teremtő ember* című tanulmánykötetét Szegeden 2008-ban. Ezért kapott decemberben másodszer MTA Kutató Pedagógus Pályadíjat.

2009-ben két biográfia jelent meg: Elek Tibor: *Gion Nándor írói világa* a Noran Kiadónál Budapesten; Gerold László: *Gion Nándor* a Kalligram Kiadónál Pozsonyban.

Horváth Futó Hargita újvidéki oktató példás monográfiát írt róla: *Gion Nándor bibliográfia – Családi Kör, Szenttamás, 2010.; Lokális kontextus, elbeszélői szerepkörök és a szövegek átjárhatósága Gion Nándor opusában* – Doktori értekezés, Újvidék, 2010.

Jómagam írtam róla négy életrajzi novellát; ha nem is díjazták Szenttamáson, de megjelentek a vajdasági *Magyar Szóban*.

Gion Nándor művészi munkásságáról

Ezzel kapcsolatban hiányokról beszélhetünk. A Noran Kiadó megjelentette életművét, ám a versei nem kerültek bele. Ajánlottam a Gion Nándor Emlékháznak, hogy a rendezett kötetét tegyék közzé az internetes honlapon. Szükséges lenne a családtagok hozzájárulása, a jogviszony miatt.

Drámai munkássága sem jelent meg – érdemes lenne ezzel foglalkozni. Ezek részben rádiójátékok, valamint vannak filmforgatókönyvek és drámák.

Tudományos munkásságát sem tették közzé, pedig ajánlatos lenne a magyar szakos végzettségű szerző alkotásainak vizsgálata.

Alapozó felfogás kellene. Szépirodalmi munkásságát ajánlatos lenne összekapcsolni az életrajzával. Arisztotelész vélekedése szerint a művészet célja az emberi világ visszatükrözése. Valamikor készítenék erről diplomamunkát. Érdemes áttekinteni az egész életművet. Gion Nándor követte a XX. század első felének neorealista alkotóit: nemcsak novellákat írt, hanem sok esetben ezekből regényeket is alkotott. Nem volt jeles követője a szocialista realizmusnak, a neoavantgárdnak, de a posztmodernnek se.

Történelmi novellákat is írt. Korai írásai kapcsolódtak részben az antik görög, az antik római történelemhez, meg az antik és középkori zsidó történelemhez is. Noha csak magyar szakos volt, nem a történelem, hanem a kultúrtörténet iránti érdeklődés volt rá jellemző. Ezekben a művekben részlegesen jelen volt a kommunista kritika is.

Viszonylag sok novellája ismert, de a szakirodalom szerzői és a kötetek szerkesztői nem fogadják el a sajátos regényalkotással kapcsolatos felfogásomat. Némelyik elbeszéléséből nemcsak regény született, hanem kisregény is.

Családtörténeti regényeiről ennyit: *Latroknak is játszott* gyűjtőcímmel négy regényében 1998-tól az 1950-es évek közepéig mutatta be nemcsak Szenttamáshoz, hanem az Osztrák–Magyar Monarchiához, az új jugoszláv államhoz és a szocialista Magyar Népköztársasághoz kapcsolódó ismereteit.

Első mű a *Virágos katona* (1973) volt; a második a *Rózsaméz* (1976); a harmadik az *Ez a nap a miénk* (1997), a negyedik meg az *Aranyat talált* (2002). A tetralógia példás alkotása e négy mű. Csak részlegesen kapcsolódik ehhez az időhöz a *Vád* című film forgatókönyve (1996).

Magánéletrajzának ismereteiről: A kisiskolás művei részben iskolai kötelező olvasmányok lettek, meg filmek is készültek az általános iskolás történeteiből. Az általános iskolás éveinek élményeit dolgozza fel *A kárókatónak még nem jöttek vissza* (1977), majd a *Sortűz egy fekete bivalyért* (1982), aztán *Az angyal vigasság* (1985), a *Zongora a fehér kastélyból* (1994).

Ugyancsak ezekkel az élményekkel foglalkoznak *Ezen az oldalon* (1971) és *Postarablók* (1972) című regényei és részben az *Olyan mintha nyár volna* (1974) című novelláskötetének némely alkotása.

Megírta középiskolai kalandjait is. Ezek: *Kétéltűek a barlangban* (1968) és *Engem nem úgy hívnak* (1970) című két regénye – e műveket a szerző maga is ifjúsági regénynek tekintette. Felnőtt életének kezdetét jelzi a *Testvérem, Joáb* (1969). És részben utalt egyetemista tanulmányaira is a *Börtönről álmodom mostanában* (1990) regényében.

Írt az 1950-es, 1960-as évekről, időnként felhasználva mások emlékeit: az *Izsakhár* (1994) és a *Mint a felszabadítók* (1996) dilógiája. Írt továbbá életének eseményeiről, emlékeiről és feleségének haláláról.

Nagy jelentőségű volt naplóregénye, a *Véres patkányirtás idomított görényekkel* (Új Symposion 1971/5–12.) című írása, amelyet gyakran „pesti napló” címmel is emleget beszélgetőtársainak. Ezt én is közöltem, meg a Noran Kiadó is.

Magyarországra eljutva többségében a rendszerváltás utáni változó világhoz kapcsolódó novellákat írta. Nemcsak a magyar rendszerváltáshoz kapcsolódott, hanem más országok szereplőihöz is. Ezek: *Jéghegyen, szalmakalapban* című

novelláskötete (1998), *Mit jelent a tők alsó* (2004) és a Noran életműsorozat novelláskötete.

A szerző minősítéséről elmondható: nagyon nem vette figyelembe a múlt évezred alaphagyományait. Sok regényét úgy készítette, hogy rész-novellákat alkotott. Ám a kortárs irodalomtörténészek nem tudják elfogadni és felismerni, hogy a résztörténetek összekapcsolódnak egymással. Mindez gyakorlatilag a neorealizmus hívének tekintette a szerzőt.

Óriási jelentőségük van az emléknovelláknak. Az életrajzi ismeretek összekapcsolódnak a létező világgal. Ám Horváth Futó Hargitán kívül a többi kutató nem tudja elfogadni az életrajzi ismeretek jelentőségét.

Érdemes olvasni Gion Nándor műveit. Meg kell ismerkedni a múlt évezred élet- és emberfelfogásával.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

Gion Nándor in www.org.wikipedia – 2015. 10. 10.

Árpás Károly: *Gion Nándor élete és pályája* – in www.ujkep.net – 2015. 10. 10.

Horváth Futó Hargita: *Lokális kontextus, elbeszélői szerepkörök és a szövegek átjárhatósága Gion Nándor opusában*. Doktori értekezés, Újvidék, 2010.

Árpás Károly: *Építő-teremtő ember*. Bába és Társa Kiadó, Szeged, 2008.